

CERKEV SV. LENARTA V KLENIKU

Poskus njene stavbne zgodovine in opis njene opreme

Ob shodu novembra 2009

Zavetnik podružnične cerkve v Kleniku sv. Lenart, opat

Klenska cerkev je posvečena sv. Lenartu, opatu, ki ima god 6. novembra. Lenart ali Leonard je bil frankovski svetnik, ki je živel v 6. stoletju po Kristusu. Po rodu je bil iz plemiške družine in se je kmalu povzpел do uglednega svetovalca na dvoru kralja Klodvika. Po prigovarjanju reimskega nadškofa Remigija, ki ga je vpeljal v krščansko vero, se je odrekel karieri na dvoru in šel za duhovnika. S prepričljivostjo svoje besede je pridobil mnoge poganske plemiče za krščansko vero, njegov sloves pridigarja pa so širila tudi čudežna ozdravljenja. Imenovan je bil za škofa, potem je bil nekaj časa v samostanu v Orléansu, nazadnje pa se je zatekel v divjino pri Limogesu, ker se je hotel poglobiti v krščansko življenje kot puščavnik. Glas o njegovem krepostnem življenju je privabil mnogo ljudi, ki so pri njem iskali nasvetov in duševne pomoči, posebno kmetov, da jim je pomagal z nasveti pri živinskih in kužnih boleznih. Zato ga častijo kot zavetnika živine, zlasti konj. Njegovemu puščavniškemu bivališču so se pridružila še druga in kmalu je zraslo pravo samostansko naselje. Kasneje je tam zgradil cerkev in samostan, ki ga je po latinsko poimenoval *Nobiliacum*. Samostan Noblac so kmalu začeli obiskovati številni romarji, ki so iskali sveta in tolažbe. Opatu Lenartu je bilo v največje zadoščenje, če je mogel spreobrniti kakšnega zakrknjenega kaznjenca in ga rešiti iz ječe. Uspelo mu je rešiti številne jetnike, zato je postal njihov zavetnik in so ga pogosto upodabljali z razbitimi verigami. Umrli je kot opat v Noblacu v današnji Franciji leta 559.

Svetnik, ki je zlasti od 15. stoletja dalje slovel v južni Nemčiji kot velik ljudski priprošnjik in zavetnik v sili, je bil tudi na Slovenskem deležen velikega čiščenja. Na slovenskih tleh mu je posvečenih blizu šestdeset cerkva. Po njih so poimenovani kraji Lenart in Šentlenart. Nekatero izmed teh cerkva so nastajale po zaobljubi: sezidali so jih ljudje, ki so se rešili iz turškega ujetništva, ker so se priporočili sv. Lenartu. Na Primorskem imajo župnijske cerkve sv. Lenarta na Bukovem, na Colu in v Volčah pri Tolminu ter podružnice v Kleniku, Gorenjah na Postojnskem, Spodnji Branici, Dolenjem Cerovem v Brdih, Starem selu in na Bači. Sv. Lenart je skoraj vedno upodobljen v črnem meniškem oblačilu, pogosto z znamenji opatske oblasti, predvsem s palico. Drugi njegovi atributi na slikah so knjiga, razbite verige, klada za noge ter voli in konji. Pogosto je prikazan, kako osvobaja jetnike.

Za Slovence je Lenart tudi vremenski svetnik. Pravijo, da kakršno je vreme na Lenartovo, tako bo do božiča.

Cerkev sv. Lenarta v Kleniku

Podružnična cerkev sv. Lenarta, ki je na zunaj tipična pivška cerkev, stoji na južni strani v spodnjem delu vasi Klenik. S tristransko zaključenim prezbiterijem, nekoliko širšo ladjo in zvonikom ob zahodnem pročelju je s svojo vzdolžno osjo pravilno usmerjena od zahoda proti vzhodu.¹ K severni strani prezbiterija je prizidana zakristija. Cerkveni prostor obdaja nizko kamnito obzidje, ki se proti vasi odpira s portonom iz klesanega kamna.

Najprej je bila klenska cerkev podružnica nekdanje velike slavinske župnije. Ko je bila 1827. leta ustanovljena kuracija v Trnju, je prišla pod Trnje,² od ustanovitve tamkajšnje župnije Trnje leta 1947 pa spada v župnijo Trnje.³

Dne 22. 12. 1984 je bila cerkev z *Odlokom o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov in naravnih znamenitosti na območju občine Postojna* razglašena za spomenik. V Registru nepremične kulturne dediščine je vpisana z imenom enote: *Klenik pri Pivki – Cerkev sv. Lenarta* pod evidenčno številko 4080.

Vas Klenik pred prvo svetovno vojno. Takrat je imel klenski zvonik položno štirikapno streho. Razglednico hrani: Cecilija Pavlovič.

¹ Podatek o usmerjenosti cerkve je naveden v pisni dokumentaciji Območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije v Novi Gorici.

² Klenska cerkev pa se v povezavi s kaplanijo Trnje pravzaprav omenja že v popisu cerkvenih dragocenosti na Kranjskem leta 1526.

³ Od leta 1985 se župnija Trnje upravlja iz Zagorja.

Prvotna cerkev

Cerkev sv. Lenarta v Kleniku se v pisnih virih prvič omenja v urbarju za Prem iz leta 1498 v zvezi s pravico fevdalnega gospoda ob proščanju (*kirchtagrecht*) in z mitnino (*kyrchttag mewt*), ki ju je bilo treba plačati ob tej priložnosti. Dati so mu morali deset kruhov, pišče in vino, za mitnino pa še 6 liber in 75 šilingov.

V istem urbarju se v Kleniku⁴ navaja deset kmetij in posebej ena župna kmetija. Desetino od pšenice, rži, čebeljih panjev in jagnjet so morali tlačani oddati premskemu graščaku, četrtnina tega pa je šla župniku v Slavino. Za tlako so morali premskemu oskrbniku opravljati vinsko vožnjo ter spravljati desetino od pšenice, rži, ovsu in jagnjet v grad. Po en dan so morali kositi seno, grabiti, pleti, žeti in voziti gnoj. Če so na gradu zidali, so morali voziti vse, kar je bilo potrebno, in podajati z roko. Vredno je omeniti še podatek, da je bila v vasi tudi krčma, od katere je krčmar plačeval 100 šilingov davka. Ti urbarski podatki nam omogočajo vsaj delen vpogled v kmečko gospodarstvo v Kleniku in na širšem območju Pivke v času, ko je tam stala še prvotna cerkev sv. Lenarta.

Druga znana omemba cerkve je iz leta 1526, ko je bil opravljen popis kranjskih cerkvenih dragocenosti, ki naj bi se porabile »za časa največje turške sile«. Iz njega zvemo, da klenska "kapela" ni imela nobenih dragocenosti.

V slavinskem župnijskem arhivu ni nikjer podatka, kdaj je bila sezidana prva cerkev v Kleniku. Njen urbar⁵ se, žal, ni ohranil. Janez Zabukovec, kronist slavinske župnije, v knjigi *Slavina* zgolj ponavlja ugotovitev slavinskega župnika Lorenzuttija, ki je leta 1811 zapisal, da se ne ve, kdo in kdaj jo je sezidal. Poudarja pa, da so na tej cerkvi najstarejše letnice med cerkvami slavinske župnije, o čemer priča letnica 1604 nad cerkvenimi vrati.

Resnično, na cerkvenih stavbah cele slavinske župnije v njenih prvotnih, širših mejah ni vklesana nobena starejša letnica.⁶ V sosednji košanski župniji so bile, kolikor je znano, starejše samo letnice v župnijski cerkvi sv. Štefana papeža in mučenca. Tam je bila na nekdanjem sakrariju⁷ vklesana letnica 1447, na nekdanjem portalu pa 1602.⁸ Če upoštevamo širše območje Pivke, je treba omeniti še letnico 1563 v gradbenem napisu na pročelju že omenjene cerkve sv. Lenarta v

⁴ V urbarju je ime Klenik zapisano v kar treh različicah: *Kliennckh*, *Klinz* in *Klingkh*.

⁵ Cerkevni urbarji so večnamenske poslovne knjige, ki so se vodile za vsako cerkev posebej. V njih so poleg nepremičnega in premičnega cerkvenega premoženja zlasti zanimivi letni obračuni cerkvenih dohodkov in izdatkov.

⁶ Starejše so samo letnice v napisih na grobničnih ploščah slavinskih župnikov Janeza in Mihaela Fassia, umrlih v letih 1502 in 1588, ki sta bili nekdaj v tlaku slavinske cerkve.

⁷ Podatek o tem sakrariju, prostoru za shranjevanje posvečenih predmetov, nam je ohranil v svojih zgodovinskih zapiskih nekdanji postojnski župnik in zgodovinar Peter Hicinger. V njih navaja še podatek, da je bila na takrat samostojnem košanskem zvoniku vidna letnica 1604, ki je torej bila sočasna s portalom klenske cerkve.

⁸ Preklada tega portala z napisom iz leta 1602 je bila kasneje skrajšana in uporabljena kot desni pokončnik okenskega okvirja v prizidku k severni steni prezbiterija in ladje.

Gorenjah, s tem pa smo že izčrpali kratki seznam najstarejših letnic na pivških cerkvah.

O portalu klenske cerkve z letnico 1604 torej lahko rečemo, da je drugi najstarejši datirani kamnoseški stavbni člen⁹ na pivških cerkvah, ki je ohranjen na svojem prvotnem mestu v izvirni podobi in z vso svojo izvirno pričevalno vrednostjo!

Kot rečeno, pa je cerkev stala že prej, in sicer precej prej. Ko so letos med deli za obnovo fasadnih ometov stolkli s sten stare omete, so se pokazali njeni najstarejši deli: stranski steni ladje do višine oken in, kolikor je bilo videti, tudi pročelna stena, vse iz klesanega kamna. Zdaj je od teh delov prvotne cerkve videti samo še spodnji neometani pas.

Prvotna zidava severne stene cerkvene ladje iz grobo klesanih kvadrov, škvadrancev, nad njo zvišanje iz navadnega lomljenca. Foto Niko Štrancar

Stene prvotne cerkve so zidane iz srednje velikih in manjših kvadrov ali škvadrancev. Ti klesanci iz domačega sivega apnenca s podolgovatimi pravokotnimi ali s krajšimi, bolj kvadratastimi lici, ki so grobo obdelana s špico in macolico, se vrstijo v različno visokih skladih, ki potekajo po vsej dolžini sten od

⁹ Kamnoseški stavbni členi so klesani deli stavb, kot so portali, okenski okvirji, balkoni, stebri in podobno.

prednjega do zadnjega vogala v isti višini. Prvi vežejo zid po dolžini, drugi ga vežejo v globino, z notranjim licem, ki pa je zidano iz navadnega lomljenega kamna. Sredina zida je zapolnjena z drobnim kamenjem, ki so ga zalili z malto. Spodnji skladi fasadnih klesancev so nižji, v višjih skladih pa rasejo tudi njihove višine. Vogelniki, ki oblikujejo šivane robove ladje, so večji, krepkejši, z rezanimi robovi in se ne ujemajo zmerom z višinami skladov v stenah. Prvotna cerkev je najbrž kazala prav taka, klesana lica. Po višini, do koder segajo vogelniki in opisana zidava, vemo, kakšna je bila prvotna višina ladje.

Kaj nam lahko pove taka zidava o času svojega nastanka?

Pri odgovoru na to težavno vprašanje si lahko do neke mere pomagamo s primerjavami z drugimi cerkvami na Pivki, pri katerih je bilo mogoče med podobnimi obnovami videti preostale dele prvotnih sten, v nekaj primerih pa jih vsaj deloma vidimo še danes, ker so jih očistili do kamnitega lica, fugirali in pustili neometane, da pričajo o svojem stavbnem razvoju od začetka do danes. Med prve spadata cerkvi sv. Jerneja na Kalu in sv. Ane v Novi Sušici, pri katerih je videti grobe klesance prvotnih stranskih sten ladje samo še v ozkem neometanem pasu pri tleh, a k sreči je bila celotna njihova zidava filmsko ali fotografsko dokumentirana, ko so z njih "slekli" stare fasadne omete. Izredno lepo zidavo iz bolj ploščatega grobo obdelanega kamna je bilo videti tudi pri cerkvi sv. Pavla na pokopališču med Drskovčami in Zagorjem. Pri cerkvi sv. Jakoba v Narinu pa je bila spomeniško prezentirana celotna južna stena ladje iz grobo klesanega kamna, v kateri so še vidna ločno sklenjena okenca pod strešnim kapom, ki jo datirajo v čas romanike, medtem ko so drugi deli te cerkve iz 17. stoletja. Med letošnjo obnovo fasad župnijske cerkve sv. Štefana v Dolnji Košani so se izpod ometa pokazali skladi starih grobih klesancev v delu južne stene cerkvene ladje s kar tremi zazidanimi okni. Tudi te klesane relikvije so pustili vidne kot dragocene kulturnozgodovinske priče.

Za prvotno cerkev na Kalu je bilo mogoče z vso previdnostjo izraziti domnevo, da izvira iz 13. stoletja, se pravi iz dobe pozne romanike, ker so bili pri njej najdeni tudi deli procesijskega križa, ki ima stilne značilnosti tiste dobe. V Kleniku nimamo na voljo niti ostankov prvotnih oken, ki so jih očitno na istih mestih nadomestila mlajša, še obstoječa okna oziroma njihovi kamniti okvirji. Po neki osnovni podobnosti oblikovanja klesancev in načina zidave pa bi si vendarle drznili datirati prvotno klensko cerkev približno v čas prehoda med romaniko in gotiko.¹⁰

Na podlagi primerjav s sočasno cerkveno arhitekturo na podeželju lahko domnevamo, da je imela takrat cerkev ali kapela sv. Lenarta enako veliko, a nižjo ladjo z majhnimi, verjetno ločno sklenjenimi okni in z manjšo polkrožno apsido,

¹⁰ Za romaniko se okvirno šteje stilno obdobje srednjega veka od začetka 11. do srede 13. stoletja, nasledila jo je gotika, ki je na današnjem Primorskem trajala tja do sredine 16. stoletja. Spričo znanega zamudništva Slovencev je mogoče gornjo časovno mejo romanike pomakniti tudi navzgor, se pravi v 14. stoletje.

pokrito s polkupolo, na pročelju pa preprosto zvončnico¹¹ z eno ali dvema linama za zvonove. Pokrita je bila s strmo, najverjetneje skodlasto streho kakor tudi druge pivške in okoliške cerkve.¹²

Prezidave in lepšanje cerkve v 17. stoletju

Približno v taki podobi je cerkev nekako vzdržala do začetka 17. stoletja. Takrat je bila najbrž že v zelo slabem stanju in potrebna obnove, obenem pa se je tudi na Pivki začela vseobsežna katoliška prenova verskega življenja v duhu tridentinskega koncila, h kateri je sodilo tudi zidanje, prezidavanje, lepšanje in opremljanje cerkvenih stavb v skladu s sodobnimi umetnostnimi in stilnimi tokovi in potrebami. Zaradi tega so se na cerkvi v Kleniku skozi vse stoletje po etapah, kakor je pač dopuščala gospodarska moč vasi, vrstile dozidave in prezidave, v katerih so se prepletale stilne prvine pozne gotike, renesanse in zgodnjega baroka.

Prvi tak gradbeni poseg na začetku stoletja označuje že omenjeni portal z letnico 1604, ki je vklesana na prekladi. Kamniti okvir iz temno sivega enotnega apnenca, obdelanega s krempačem, sestavljajo preprost prag, monolitna pokončnika in ravna preklada, nad njo pa je bogat žlebasto spodrezan sims. Na podbojih portala je izklesan širok utor z ravnim dnom, ki se spodaj šilasto zaključí in izteka v komaj opazna plitvo izbočena okrogla cofa.

To je prvi datirani portal ali prototip vrste portalov s takim okrasjem pri cerkvah na Pivki in še na območju Ilirske Bistrice. Enako oblikovan portal iz enakega kamna, njegov dvojček, ki pa nima letnice, je pri cerkvi sv. Vida v Šembijah.

Zaradi popolne podobnosti ga lahko mirne duše

uvrstimo v isto desetletje in pripišemo istemu neznanemu kamnoseškemu mojstru, ki bi ga lahko tudi poimenovali "mojster klenskega portala". Naslednji portal s podobnimi stilnimi značilnostmi je ločni portal z nadločjema in simsom, ki je nekdaj krasil vhod v zdaj podrti cerkev sv. Jerneja pri Zagonu.¹³ Na njem je razprto vklesana letnica 1622, ki je po obliki števk zelo podobna letnici na desnem oknu v južni steni cerkvene ladje v Kleniku, utor na podbojih pa se ne končuje s cofoma, temveč z romboma. Morda ni daleč od resnice domneva, da je portala cerkva v Kleniku in Zagonu ter omenjeno okno v Kleniku naredila ista kamnoseška delavnica. V njen opus bi najbrž lahko prištelí še nedatiran stranski portal cerkve

¹¹ Na Pivki in v Brkinih pravijo takemu zvoniku *lajblc*.

¹² Streho iz skodel je imela do zadnjega tudi cerkev Svete Trojice na Lonici nad Trnjem, ki so jo, potem ko je bila cerkev opuščena, zažgali.

¹³ Zdaj je vzidan pri hiši številka 13 v Velikem Otoku.

sv. Hieronima nad Koritnicami, ki je tak kot klenski, le da nima (več) simsa.¹⁴ Zanimivo je, da se iste stilne značilnosti ponavljajo še na portalu cerkve na Topolcu, ki je datiran z letnico 1667, in na nedatiranih ločnih portalih cerkva v Goričah in Stranah na Postojnskem, ki sta najbrž tudi nekoliko mlajša. Morda so delo mlajšega rodu iste kamnoseške delavnice ali pa kratko malo plod posnemanja. V pivški arhitekturi in kamnoseštvu, ki se že od nekdaj močno oklepata tradicionalnih oblik ter jih ponavljata in poustvarjata skozi stoletja, je to nekaj povsem običajnega.

Imena mojstra klenskega portala, žal, ne poznamo, vemo pa, da je bila v 17. stoletju močna kamnoseška in stavbarska delavnica v Dolnji Košani in najbrž je bila takrat taka delavnica tudi v Slavini ali nekje na območju slavinske župnije. V Košani je izpričan kamnoseški in zidarski mojster Janez Sever, čigar prvi podpisani deli sta imenitni portal cerkve v Gornji Košani iz leta 1640 in tri leta mlajši prezbiterij cerkve v Narinu.¹⁵ Zelo verjetno je že poprej obstajala kamnoseška delavnica v Košani, ki bi jo lahko pripisali Janezovemu očetu. Zato je prav mogoče, da je bil klenski portal narejen v Košani.

Večje prezidave je cerkev doživela v obdobju, ki ga zamejujeta letnici 1622 in 1633 na desnem oknu v južni steni ladje in na desnem oknu v severni steni ladje. Leta 1622 so podrli tesno staro apsidno in sezidali nov velik tristransko zaključen prezbiterij. Zidali so ga iz navadnega kamna lomljenca, spodaj so njegove stene okrepili s poševno prirezanim klesanim talnim zidcem, njegove vogale pa s šivanimi robovi iz velikih, grobo obdelanih vogelnikov. Zdaj so skriti pod ometom, prej pa so označevali prvotno višino prezbiterija.

V notranjščino prihaja svetloba skozi visoko ločno okno v južni steni. Takrat je prezbiterij nedvomno imel rebrast obok, verjetno v zvezdasto-rombasti shemi in s sklepniki krožnega obrisa, ki so bili takrat običajni na Pivki in tudi širše. V ladjo se je odpiral z novim kamnitim slavolokom, ki še stoji. Prav na njem se zgledno vidi, kako so se zapoznele gotske stilne prvine družile s sodobnejšimi, renesančnimi. Polna ajdova zrna v spodnjem delu pokončnikov, profil kapitelov in poševno posneti robovi celega slavoloka so še v gotski tradiciji, oblika polkrožnega loka, ki je nadomestil gotski šilasti lok, pa je že renesančna. V novi stil sodi tudi volutni sklepni kamen loka, ki je izdelek skromnega dometa. Slavolok je precej podoben nekoliko mlajšemu slavoloku prezbiterija v Narinu, ki je delo mojstra Janeza Severja iz Košane.

¹⁴ Ta portal, ki je moral biti nekoč glavni portal cerkve sv. Hieronima, so pri povečanju cerkve leta 1904 nadomestili z novim in ga uporabili za vhod v nekdanjo *žitnico* desno pod cerkveno lopo. Verjetno je na prvotnem mestu imel tudi sims.

¹⁵ Janez Sever se je verjetno rodil v Dolnji Košani okrog leta 1610 in tam umrl okrog leta 1680. Sezidal ali dozidal je številne cerkve v Košanski in Vremski dolini, v Brkinih, na Pivki, Krasu in v Čičariji, postavil zvonik cerkve v Temnici na Krasu in precej zvončnic, klesal je cerkvene portale, kropilnike, obzidne portone in obporna nabožna znamenja. Po njegovi smrti je njegovo stavbarsko delavnico najverjetneje nasledil sin Matija.

Prezbiterij s slavolokom, ki kaže značilnosti gotike in renesanse. Foto Andrej Bergoč

Omenjena tri okna prezbiterija in ladje so oblikovana v renesančnem duhu: vsa so visoka, s polkrožnimi gornjimi deli in močno posnetimi ostenji. Najstarejše okno, ki ima notranje robove paličasto profilirane in je datirano z razprto vklesano letnico 1622, ter nedatirano okno prezbiterija sta prvotno imeli tudi poenostavljeno krogovičje, prežitek gotike, o katerem zdaj pričata zadelani vrzeli med ločnima okenskima ostenjema in lesenima okvirjema. Da sta okni sočasni, pričajo tudi njune polkrožno zaključene špalete na notranji strani, medtem ko so špalete ostalih oken sklenjene s košarastim lokom. Te podrobnosti so še dodaten dokaz, da je bil prezbiterij prizidan 1622. leta.

Šele precej kasneje, tik pred koncem stoletja, je bilo narejeno četrto okno, to je levo ločno okno v severni steni ladje, ki ima izbočeno sklesano deljeno letnico 1698 na spodnjem delu. To letnico so doslej vsi, tudi kronist Zabukovec in konservatorji, ko so popisovali cerkev, napačno brali kot letnico 1628.¹⁶ Da gre res za delo iz konca 17. stoletja, potrjuje tudi okrasje v obliki andrejevih križev, osmerolistnih rozet in osmerokrake zvezde, sklesanih v plitvem reliefu. Omenjene rozete so bile pogosten okras kamnoseških stavbnih členov na pivški cerkveni arhitekturi v tistem času.¹⁷ Paličasti notranji robovi tega okna, ki so enaki onim na oknu iz leta 1622 na drugi strani, pa so le še ena potrditev prej zapisane ugotovitve o trdoživosti in spoštovanju starih oblik v kamnu na Pivki.

Zgoraj levo: ločno okno v južni steni ladje z letnico 1622; zgoraj desno: okni v severni steni ladje, datirani z letnicama 1698 in 1633; levo: detajl okna: drugi del letnice 1698, rozeta in paličasti notranji rob okvirja

Na tem mestu bomo nekoliko prekršili kronološko opisovanje stavbne zgodovine s pripombo, da se temu železnemu pravilu uklanja tudi po zaporedju peto, to je levo okno v južni steni ladje. Obdelava z grobim zobatim kladivom kaže, da bi lahko bilo staro največ 130 let, saj je notranji portal zakristije

¹⁶ Taka pomota je precej razumljiva, ker je historična oblika odprte devetke nekoliko podobna dvojki, poleg tega pa se zdi logično, da so datirana okna nastala v nekem sklenjenem časovnem razdobju. Pri pazljivem branju pa vendar vidimo, da oblika tretje številke v kamnu ustreza devetki, saj spodaj nima prečke, ki je obvezna sestavina dvojke.

¹⁷ Take osmerolistne rozete bi utegnile biti značilne za kamnoseška dela Matije Severja.

iz leta 1875 še klesan s krempačem,¹⁸ vendar je oblikovano tako kot starejša okna cerkve: s čutom za tradicijo, skladnost in lepoto. Da je mlajšega nastanka, je do nedavnega pričala tudi zaplata mlajšega ometa okrog njega. Naj še omenimo, da so vsa okna v ladji simetrično razporejena. Poprej so bila zavarovana z železnimi križi: najlepši, ki so bili iz masivnega vitega železa in okrašeni s krogom v sredi, so bili v oknu iz leta 1633.

Ko so v 17. stoletju sezidali nov prezbiterij in vgradili nova višja okna, so – deloma tudi zaradi njih – nekoliko zvišali stranski steni ladje, na kar kaže poravnana nizka plast iz lomljenca nekoliko nad višino oken, ki jo je bilo videti, ko so bile fasade brez ometa. Cerkev je takrat dobila novo strmo skodlasto streho in tudi novo zvončnico iz fino klesanih kvadrov sivega apnenca.¹⁹ S cerkvenega podstrešja je na notranjem licu pročelnega zatrepja še videti obrise širokega podstavka zvončnice iz klesancev in ostanke klesanega vodoravnega klobasastega zidca, ki ga je ločeval od gornjega dela zvončnice. Širina podstavka kaže, da je nosil dvonadstropno zvončnico, ki je imela spodaj dve lini in zgoraj eno. Zgled zanjo lahko vidimo na cerkvi sv. Jerneja na Kalu v sosednji Košanski dolini, ki ima na pročelju najstarejšo ohranjeno datirano zvončnico z vklesano letnico 1624. Trditev, da je imela klenska cerkev zvončnico za tri zvonove, podpira tudi dejstvo, da je imela že prej, kot je bil zgrajen sedanji zvonik, tri zvonove.²⁰

Najstarejši je bil srednji zvon iz leta 1692, okrašen z reliefnima podobama Matere božje z detetom in Jezusa na križu, pod katerim stojita njegova mati Marija in Janez Evangelist, Marija Magdalena pa objema križ. Na njem je pisalo: ANNO DOMINI 1692, ali po slovensko: *V letu Gospodovem 1692*. Drugi po starosti je bil mali zvon iz leta 1723 s podobami Jezusa na križu in skupine pod njim kakor na prejšnjem zvonu, sv. Florijana, ki gasi požar, in sv. Antona z detetom Jezusom in lilijo.²¹

Na podstrešju je videti v pročelnem zidu cerkve preostali podstavek zvončnice: njegov rob iz klesancev in dela klobasastega zidca, vidi se tudi trikotni obris nekdanje višine strehe.

¹⁸ Krempač je klasično kamnoseško kladivo, ki ima na oba kraja zobat kljun; zobato kladivo, ki ga je zaslediti na Primorskem od sedemdesetih let 19. stoletja dalje, pa ima zobati glavi.

¹⁹ Zabukovec uporablja za zvončnico besedo zvonik, za zvonik pa stolp.

²⁰ Dokumentirani so tudi v inventarju premoženja cerkve v Kleniku iz leta 1837, ki se hrani v župnijskem arhivu Slavina. Njihova skupna vrednost je bila v njem ocenjena na okroglo 446 goldinarjev.

²¹ Tako se glasijo podatki na obrazcu v zvezi s predvidenim odvzemom treh zvonov cerkve v Kleniku, medtem ko Zabukovec navaja na tem zvonu namesto sv. Antona sv. Krištofa.

Napis na njem se je glasil: SPIRITUS, SANCTE DEUS, MISERERE NOBIS 1723, in v prevodu: *Bog, Sveti Duh, usmili se nas! 1723*. Tretji, veliki zvon, težek 414 kilogramov, je bil ulit že v začetku 19. stoletja. Na njem so bile podobe Križanega, sv. Jurija in sv. Petra; zgoraj je tekel napis: A FULGURE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE 1819, spodaj pa: OPUS JOANNIS ET ROMANI FRATRUM COLBACHINI DI GORIZIA. Celotni napis se je v prevodu glasil: *Treska in hudega vremena, reši nas, o Gospod! 1819. Delo bratov Janeza in Romana Colbachinija iz Gorice.*²² Zabukovec piše, da je v slavinskem župnišču shranjena originalna listina o tem, da je starejša dva zvonova dne 26. junija 1726 na slavinskem pokopališču posvetil tržaški škof Luka Sartorij Delmestri:²³ večjega na čast sv. Lenartu, manjšega na čast sv. Matiji. Vse tri je kasneje iz klenskega zvonika, v katerega so jih prenesli iz zvončnice, vzela prva svetovna vojna.

V notranjščini smo že omenili in na kratko opisali rebrasti obok in slavolok prezbiterija. V oltarnem prostoru, ki je za stopnico višji od ladje in je bil nedvomno že takrat tlakovan s kamnitimi ploščami, je bil lesen glavni oltar, posvečen sv. Lenartu. Ta oltar slavoločnega tipa se je ohranil do danes, le da je bil sredi 19. stoletja precej predelan in dopolnjen. Od kipov iz tistega časa se je po mnenju umetnostnih zgodovinarjev ohranil le pozlačeni leseni kip njegovega zavetnika v osrednji niši ali tronu. Iz zapisnika vizitacije tržaškega škofa Janeza Frančiška Millerja v župniji Slavina leta 1693 zvemo, da je bil takrat v cerkvi sv. Lenarta Spoznavalca v Kleniku tudi stranski oltar sv. Urbana, ki je nedvomno bil tudi lesen.²⁴

V ladji je moral biti kamnit tlak, tako kakor v prezbiteriju – najverjetneje ta, ki je še ohranjen v cerkvi. V obeh prostorih so podolgovate plošče tlaka iz temnejšega in svetlejšega apnenca, obdelane s krempačem in že precej shojene, položene v prečni smeri. V klenski cerkvi se največkrat ponavljajo širine plošč 35, 42, 29 cm, kakršne opažamo tudi v drugih sočasnih cerkvenih tlakih. Naj pripomnimo, da 35 centimetrov ustreza takratni merski enoti en čevelj.

Skoraj ne more biti dvoma, da je ladjo krasil poslikan lesen strop, ki je bil običajen v sočasnih podružničnih cerkvah na Pivki in v Brkinih pa tudi v širšem merilu. Za nekatere cerkve v bližnjih Brkinih so ohranjena pisna pričevanja o sočasnih

²² Goriška zvonarja Romano in Giovanni Colbachini sta v prvi polovici 19. stoletja ulila tudi zvonove za cerkve v Štivanu oziroma Matenji vasi, Brezovici in Slivju v Brkinih in v Kamnjah na Vipavskem.

²³ Luka Sartorij Delmestri von Schönburg je bil tržaški škof od 18. oktobra 1723 do 6. novembra 1739, ko je umrl.

²⁴ Na tem mestu moramo še popraviti navedbo iz prevoda besedila tega zapisnika, objavljenega v *Slavenskem zborniku*, da je škof Miller 23. junija 1693 obiskal tudi Klenik. Ne drži, da je obiskal Klenik, pač pa je tistega dne obiskal cerkev sv. Urha v Repljah in cerkev sv. Križa v Selcah, ki jih je škofov tajnik Pietro Rossetti nerodno zapisal kot »Kleuke«, to pa je potem zapeljalo prevajalca, da je to razumel kot Klenik. Če bi si oglel besedilo priloženi zemljevid cerkva slavinske župnije z njihovimi imeni, bi se tej napaki lahko izognil.

mojstrih mizarjih in rezbarjih iz Senožeč in iz Cerknice, ki so izdelovali lesene oltarje in poslikane lesene strope.²⁵ Na celotnem območju današnje Primorske se je ohranilo le nekaj takih stropov ali njihovih preostankov in koscev, medtem ko jih je v sosednjih notranjskih cerkvah sorazmerno več.²⁶

Iz tistega časa je treba v klenski cerkvi omeniti še preprost kamnit konzolni kropilnik, vzdani v steno desno za vhodom, ki ima na licu vklesano letnico 1643.

V 17. ali 18. stoletju so najbrž zgradili tudi sedanje obzidje okoli cerkve s portonom iz klesanega kamna na severovzhodni strani. Njegova slopa sta zaključena z nenavadnima obeliskoma ali *piramidama*, ki sta po svoji obliki prej ko ne izjemni na Pivki.

Nadaljnja zgodovina cerkve do začetka 20. stoletja

O tem, kaj se je dogajalo s cerkvijo sv. Lenarta v 18. stoletju, nimamo ne arhivskih virov ne zapisov v kamnu. Tudi značilnosti arhitekturnih sestavin in členov, o katerih še nismo spregovorili, kot so, na primer, oboki in pevski kor, ne napeljujejo na ta čas. Zdi se, da so koreniti gradbeni posegi v 17. stoletju zadostovali še za naslednje stoletje. Verjetno pa so morali večkrat popravljati ali zamenjati domnevno škodlasto streho, ki ni dolgega veka. Tudi ni popolnoma izključeno, da so to sivo kritino nazadnje vsaj deloma nadomestili s trajnejšo rdečo, z opečnim bobrovcem ali *kávlarjem*.

Vse kaže, da so obsežnejše in temeljitejše izboljšave, prezidave in dozidave sledile šele v 19. stoletju. Morda je bilo povod ali vzrok zanje prav dejstvo, da je leta 1834 pogorela, o čemer poroča Zabukovec.

Obokanje cerkve in opečna streha v 19. stoletju

Zdi se, da so po tistem na novo obokali vso cerkev. V prezbiteriju so rebrasti obok iz 17. stoletja nadomestili s sedanjim dvopolnim banjastim obokom, ki rase iz sten brez konzolne opore in v katerega se z južne in severne strani zarezuje po dve visoki sosvodnici ali kapi, z vzhodne pa tri manjše, vse pa se med sabo grebenasto stikajo. Ladjo pokriva daljši banjasti obok, ki se s korenikami opira na štiri klesane kamnite slope v njenih kotih in na para kamnitih pilastrov ob stranskih stenah.²⁷ Deli se na tri pole, s severne in južne strani pa se vanj zarezujejo po tri sosvodnice.

²⁵ V Senožečah sta bila v drugi polovici 17. stoletja taka mojstra Martin in Anton Pipan, katerih dela so arhivsko dokumentirana v župnijah Dolina pri Trstu in Brezovica v Brkinih; v Cerknici pa je v začetku 18. stoletja deloval Martin Weber – Čebavs; njegova dela so dokumentirana v cerkvah v župniji Brezovica in v Lokavcu na Vipavskem.

²⁶ V knjigi o poslikanih lesenih stropih na Slovenskem navaja Nataša Golob na Primorskem samo štiri strope, in sicer v cerkvah v Britofu ob Idriji, Grižah (ohranjen le v kosih), Popetrah in Zanigradu.

²⁷ Na Pivki imajo obokano ladjo, na primer, cerkev sv. Barbare v Knežaku ter cerkve v Šembijah, Slovenski vasi in Stari vasi. Verjetno so tudi njihovi oboki iz 19. stoletja.

Tême ladijskega oboka je približno pol metra nižje od oboka nad prezbiterijem. Zidana sta iz ploščatega črnega, sivega in belkastega apnenca.

Težko je reči, ali so obodne stene cerkve zvišali za več kot meter takoj potem, ko so obokali cerkev, ali kasneje. Po eni strani se zdi logično, da so jih zaradi višine obokov zvišali takoj, da bi lahko nanje naslonili novo streho, po drugi strani pa spet ne, saj bi z višjo streho praktično zaprli zadnjo stran zvončnice. So torej višali obodne stene in streho leta 1853, ko so zgradili pravi zvonik?

Pogled v obokano cerkveno ladjo s pevskim korom. Foto Andrej Bergoč

Kakorkoli že, zvišane zidove so zidali iz navadnega lomljenca, vmes pa so porabili tudi precej kosov razbitega bobrovca.²⁸ Preprost strešni kap je narejen iz pravokotnih skril sivega flišnega peščenjaka. Osrednji del ostrejša ali *cimpra* nad ladjo, kakor ga vidimo zdaj – najbrž se ne razlikuje dosti od takratnega – sestavljajo trije povezniki ali *počésnice*, vgrajene v stranski steni, ki nosijo ob straneh dve vzdolžni konstrukciji za uklonsko zavetrovanje. Ti konstrukciji sta pravzaprav vmesni legi ali *stranski slemeni*, med sabo razprti z *razpiráči* in s kratkimi stebri oprti na poveznike. Ti stebri ali *štólbahi*, ki podpirajo legi s po eno

²⁸ Najbolj verjetno se zdi, da je bil bobrovec dotlej vsaj na delu cerkvene strehe. Da bi bil prišel s streh vaških domačij, se zdi le malo verjetno, če upoštevamo, da so bile v tistem času hiše na Pivki praviloma krite s slamo.

ali dvema *rokama*, so z zunanje strani podprti s poševnimi *opiráči*. Starejši sestavni deli ostrešja so zbiti z lesenimi klini, ki sami po sebi govorijo o njihovi starosti. Vrhnje slemenske lege ostrešje nima. Po vseh obodnih zidovih so podolžno položene *pozidnice*. Na njih in vmesnih legah slonijo pari škarnikov ali *špirovcev*, ki so v slemenu povezani s preklopom. Nad prezbiterijem so *pozidnice* povezane z dvema poveznikoma, dva para stranskih škarnikov pa sta razprta z vodoravnima *razpiráčema*. Ostali škarniki in robniki nad prezbiterijem se stikajo v skupnem stekališču. Strešna konstrukcija je zdaj, kakor je bila tudi že prej, pokrita z deskami in letvami ter klasično pivško kritino bobrovcem in deloma z bakreno pločevino.

Na koncu slemena je bil železen križ s svetim imenom IHS in petelinom, ki je kazal smer vetra. Zdaj je odložen na podstrešju.

Zvonik mojstra Šorca iz Slavine leta 1853

Sredi 19. stoletja, ko je bil v Kleniku župan Anton Pouh, ki je *pristopil* v Klenik od Pouhovih v Gornji Košani,²⁹ so Klenjani sklenili namesto dotedanje zvončnice na cerkvenem pročelju postaviti pravi zvonik, *turn*.

To zahtevno delo so zaupali izkušenemu zidarskemu mojstru Francetu Šorcu, po domače Malnarju, iz Slavine. Franc, ki je v slavinski družinski knjigi označen kot *Molinarius et Murarius*, mlinar in zidar, se je rodil leta 1798 očetu Blažu Šorcu in materi Mariji, ki sta se najbrž priselila z njim v Slavino od neznano kod. Leta 1819 se je poročil z Marjeto Kovačič, umrl pa je leta 1864. Na slavinskem pokopališču sameva njegov nagrobnik, na katerem so poleg simbolov vere, upanja in ljubezni sklesana tudi znamenja njegovega poklica: grebljica (libela), šestilo, kladivo in zidarska žlica. Njegov poklic sta nadaljevala sinova Jožef, rojen leta 1827, in naslednik Franc, ki se je rodil leta 1834.³⁰ Nedvomno sta pri zidanju klenskega zvonika sodelovala tudi onadva.³¹

²⁹ Anton Pouh se je rodil 7. 6. 1806 pri Povhovih v Gornji Košani. Leta 1836 se je poročil z Nežo Bergoč, po domače Janezovo iz Klenika, in tja prinesel tudi domače hišno ime. V zakonu se jima je rodilo osem otrok. Anton je umrl v Kleniku 28. 8. 1858.

³⁰ Franc Šorc mlajši se je leta 1860 oženil z Ivano Kušlan iz Studenega in umrl leta 1902. Zidarsko tradicijo Šorcev sta po njegovi smrti nadaljevala v prvi polovici 20. stoletja

Zvonik, ki so ga sezidali Šorci, je imenitno zidarsko in kamnoseško delo. Postavljen je pred srednji del cerkvenega pročelja takó, da njegova zadnja stena sedi na pročelnem zatrepu, kjer je bila prej zvončnica, samo prednja stena in stranski steni sta zidani iz tal in se začenjajo s talnim zidcem, kakor prezbiterij. Klesane kvadre zvončnice, ki so jo takrat podrli, so s pridom porabili za njegove vogelnike. V pritličju ima zvonik *kloníco*, ki vodi v cerkev, vhod vanjo pa je okrašen s kamnitim ločnim portalom, ki se s povišanim volutnim sklepnim kamnom, tako imenovano agrafó, navezuje na prvi venčni zidec, nad katerim se začinja prvo od dveh nadstropij zvonika. Na vrhu je zvoníšče z linami v vseh štirih stenah.

Kakor je videti v Zabukovčevi knjigi Slavina in na stari razglednici Klenika, je zvonik takrat imel položno štirikapno streho z opečno kritino.

Od tal do vrha ima lepe šivane robove iz grobo klesanega apnenca, njegova nadstropja – vsako naslednje je nekoliko ožje oziroma ima nekoliko manjši floris – pa razmejujejo vodoravni profilirani venčni zidci. V prvem in drugem nadstropju sta v prednji steni izjemni lepo oblikovani lina iz klesanega kamna z odprtinama lunetne oblike. Pod spodnjo je napisna plošča z vklesano letnico 1853. Zvoníšče ima na treh straneh velike dvojne ločne line z delilnim stebrom na sredi, strokovno rečeno bifore, samo na južni strani je enojna ločna lina. Zgoraj je obrobljeno z okrasnim tripasovnim kamnitim konzolnim vencem, ki se nad vsako lino izboči. V vmesnih ločnih poljih je prostor za kamnite številčnice stolpne ure. Na tisti, ki gleda proti vzhodu oziroma proti vasi, je poleg rimskih števil v krogu, ki označujejo ure dneva, v kotih še enkrat vklesana letnica 1853, v gornjem, srednjem in spodnjem delu plošče pa je vklesan tridelni napis, deloma v gajici, deloma še v

njegova sinova Franc in Janez, zadnji zidar iz rodbine slavinskih Šorcev pa je deloval še v njegovi drugi polovici in umrl leta 1998.

³¹ Ti trije zidarji Šorci so zidali tudi cerkev in zvonik v Kočah v letih 1862-1863. Potem je leta 1877 Jožef prevzel gradnjo zvonika cerkve Svete Trojice v bližnjem Gradcu, na katerem je on podpisan kot vodja del, Matija Penko – Markulinov iz Gradca pa kot cerkveni ključar. Napis na plošči se v razrešeni obliki glasi: *Cerku sveta Trojica. Jož(ef) Šorc, vodje. 1877. M(atija) P(enko)*. Eden izmed bratov ali oba brata sta zidala tudi zvonik cerkve v Nemški oziroma danes Slovenski vasi leta 1879.

bohoričici,³² ki ga je videti samo ob primerni jutranji stranski sončni luči: CERKU · S · LENARTA / FRANC · ŠORC · MAISTER · / ShePan·antonPouh. V posodobljenem razrešenem prepisu bi se glasil: CERKU S(VETEGA) LENARTA. FRANC ŠORC, MAJSTER. Žepan Anton Pouh. Vsekakor sta se lahko oba dala podpisati ponosna na opravljeno delo. Številčnica na severni strani pa je brez napisov. Stolpna ura je nameščena pod zvoniščem. Na gredi pod njo je komaj opazen datum, ki pove, kdaj je bila narejena: 29/11 1882. Kdo jo je naredil ni znano, vemo pa, da je istega leta naredil uro v zvoniku v Slavini Janez Oblak iz Lučin, zato se zdi zelo verjetno, da jo je naredil tudi v Kleniku.³³

Novi zvonovi po prvi svetovni vojni

V zvonišče so, kot že rečeno, obesili tri zvonove iz stare zvončnice, dokler jih niso vzeli Avstrijci med prvo svetovno vojno, da so jih prelili v topove. Sodeč po kroniki kuracije Trnje, so leta 1916 odpeljali enega, kasneje še druga dva. Po vojni, ko je prišla Primorska pod Italijo, je italijanska država nadomeščala odvzete zvonove s sredstvi vojne odškodnine. Trnjska kronika takole opisuje njihovo vračanje leta 1923:

"Na novega leta dan je prišla vesela novica, da so zvonovi na postaji in 2/1 ob 11. dopoldne smo jih šli iskat. Zvonove je dala zastonj italijanska država. /.../ Isti čas so dobili nove zvonove tudi Paličje in Klenik, obe vasi vse tri. Klenjani so naročili večje kot prej, Palčani pa so imeli zvon ubit in so ga dali v zameno za novega. /.../ Klenjani so doplačali okoli 5 tisoč, Palčani nekaj čez dva tisoč." Istega leta so Klenjani v maju in juniju nadomestili položno štirikapno streho z rdeče pobarvano pločevinasto korenasto streho, s *špico*, ki je bolj značilna za pivške cerkve. Na njenem vrhu so jabolko, križ in zastavica.

³² Našo staro pisavo bohoričico je uradno nadomestila gajica leta 1850.

³³ Janez Oblak je bil prvorojeni sin Jurija Oblaka, kovača, tesarja, krovca cerkva in zvonikov in izdelovalca stolpnih ur, doma iz zaselka Prelesje pri Lučinah, po domače Pri Kožuhu. Rodil se je 25. marca 1822 v Prelesju in bil dvakrat poročen. Po drugi poroki z Marijo Bozovičar se je preselil na ženin dom v sosednjo vasico Suhi Dol 10, po domače Pri Janezu. Tam je umrl 3. junija 1896. V kroniki župnije v Lučinah je opisan kot "izboren kovač, izurjen tesar, toda predvsem neprekosljiv izdelovatelj turnskih ur".

Novi zvonovi na vozovih v Kleniku leta 1923. Fotografijo hrani Cecilija Pavlovič.

Novi klenški zvonovi so uglašeni na akord A – CIS – E. Danes se še vsi trije gnetejo v tesnem zvonišču. Na njih beremo naslednje napise, ki jih navajamo v razrešeni obliki. Na velikem zvonu piše: SANCTE LEONARDE, ORA PRO NOBIS! / 1918 ME FREGIT FUROR HOSTIS, AT HOSTIS AB AERE REVIXI; ITALIAM CLARA VOCE DEUMQUE CANENS

(1)21. FUSE FRANCESCO BROILI, UDINE. / SLAVINA - KLENEH. V prevodu: *Sveti Lenart, prosí za nas! 1918. me srd sovraga je razbil, iz broná sovražnika pa sem oživel ponovno, Italiji in Bogu glasno pojoč. Ulil (me) je Francišek Broili, Videm. Slavina - Klenik.* Na srednjem zvonu je na pasu nad spodnjim robom napis: 1921. FUSE FRANCESCO BROILI, UDINE. A FULGURE ET TEMPESTATE LIBERA NOS, DOMINE! Prevod: *1921. ulil Francišek Broili, Videm. Treska in hudega vremena reši nas, Gospod!* Mali zvon nosi podoben napis kot veliki, le da v nekoliko drugačnem zaporedju in brez naslavljanja na cerkvenega zavetnika. Glasi se: FUSE FRANCESCO BROILI UDINE. SLAVINA - KLENEH. 1918 ME FREGIT FUROR HOSTIS, AT HOSTIS AB AERE REVIXI; ITALIAM CLARA VOCE DEUMQUE CANENS 1921.³⁴ Čudno, da so prišli v Klenik šele 1923. leta, ko pa so bili uliti že leta 1921.

³⁴ Zlasti v desetletju po prvi svetovni vojni in še nekaj kasneje, ko je italijanska država financirala izdelavo in namestitev novih zvonov tistim cerkvam na Primorskem, ki so jim jih rekvirirale avstrijske vojaške oblasti ali so jim bili uničeni med vojno, so bili uliti številni zvonovi. Če sodimo po zvonikih, ki smo jih raziskali, jih je največ naredila prav livarna

Omeniti kaže še to, da sta v betonskem tlaku zvonišča v kotu vrezani začetnici imena in priimka V. B. in letnica 1926, ko je bil tlak narejen. Kdo je bil V. B., ni znano.

Pevski kor in zakristija

V 19. stoletju je bil narejen tudi pevski kor v ladji, prezbiteriju pa je bila na severni strani prizidana zakristija. Kor ni datiran, vsekakor pa je bil postavljen potem, ko je bila obokana ladja, saj se s stranskima lokoma naslanja na kamnita pilastra, ki nosita obok. Na desnem pilastru se razločno vidi, da so ga nekoliko odbili, da so imeli kam opreti peto začetnega loka. Kor, ki je križno obokan, gleda v ladjo s tremi potlačeniimi profiliranimi zidanimi loki, oprtimi v sredi na trebušasta stebra, ki prav tako ne moreta utajiti navezanosti na tradicijo. Na desni vodijo nanj polžaste kamnite stopnice, z njega pa je možen dostop v zvonik skozi ločni portal, ki je enake oblike kot južna lina zvonišča. Ta okoliščina dá misliti, da je bil kor nemara narejen približno sočasno z zvonikom.

Zakristija je bila, kakor priča že omenjena letnica na portalu, ki vodi vanjo iz prezbiterija, zgrajena leta 1875. Poleg tega ima še preprost zunanji portal in pravokotno okno brez letnice. Najprej je imela položno enokapno streho, okrog leta 1950 pa so ji zvišali naklon, da se je ujel s streho prezbiterija. Do obnove cerkvene strehe leta 1991 je bila krita z opečnim zareznikom.

Izvor klesanega kamna za cerkev

Na tem mestu je treba reči še nekaj o klesanem kamnu, iz katerega sta bila zgrajena cerkev in zvonik. Povečini je apnenec iz večjih ali manjših koscev rjavih školjčnih lupin in svetlega veziva s toplim barvnim odtlenkom. Iz njega so bili v 17. stoletju sklesani vogelniki ladje in prezbiterija, nekaj okenskih okvirjev, stopnica in večji del slavoloka prezbiterija ter kropilnik. Iz enakega kamna so v 19. stoletju naredili večino vogelnikov zvonika in lin zvonišča, številčnice ure, še eno okno ladje, polžaste stopnice na kor, stebra, ki ga podpirata, in krovno ploščo na njegovem parapetnem zidu.

Tak apnenec je še konec 19. in na začetku 20. stoletja lomil kamnosek Franc Čelhar - Andrejček iz Nemške, danes Slovenske vasi v kamnolomu na območju Mohorača nad Petelinjskim jezerom. Drugod doslej nismo zasledili nahajališča takega kamna, zato je na mestu domneva, da so ta kamen pridobivali že Andrejčkovi neposredni in morda celo davni predniki.

Nekdanja zvončnica, nekaj okenskih okvirjev, nekateri vogelniki zvonika, line v njegovih dveh nadstropjih, plošče tlaka v cerkvi in pilastri so iz sivega apnenca, ki bi lahko izviral bodisi iz kamnoloma v Risniku, v katerem so ga lomili kamnoseki

Francesco Broili v Vidmu. Njene zvonove, ulite v letih 1920 do 1927, najdemo še v cerkvah v Malih Ločah, Gradišču pri Materiji, Hrušici, Slivju, Palčju, Štivanu, Podpeči, Lokavcu, Črničah, na Planini pri Vipavi in v Štanjelu.

iz Slavine,³⁵ bodisi iz okolice Košane in Kala, kjer je bilo v Grižah in v vznožju Osojnice nekdanj več kamnolomov. Temno sivi apnenec glavnega portala je najverjetneje iz Griž.

Leseni oltarji in druga notranja oprema

O glavnem ali velikem oltarju je bilo že rečeno, da je njegova osnovna arhitektura s kipom sv. Lenarta vred še iz 17. stoletja, čeprav Zabukovec piše, da je bil hkrati s stranskima oltarjema na novo narejen leta 1846. Res je tudi v napisu na njem ta letnica, vendar pa so si umetnostni zgodovinarji edini, da v resnici pomeni samo leto njegove predelave in dopolnitve. Napis se glasi: STATIO / S. LEONARD / ORAPRENOBIS³⁶ / 1846, dodana pa mu je še letnica restavriranja leta 2000. Glavna vsebina napisa je: *Sv. Lenart, prosí za nas*, kaj je mišljeno z začetno besedo

STATIO, pa ni jasno.

Oltarni nastavek slavoločnega tipa je bil dopolnjen s tabernakljem, atiko in cvetličnimi vazami. Opremljen je bil z novimi kipi sedečega jetnika ob sv. Lenartu, sv. Krištofa z Jezuščkom na njegovi desni in sv. Jedrti na levici ter s kipi Brezmadežne in angelov adorantov v atiki. Ob straneh sta bila postavljena obhodna ločna portala s kipoma sv. Antona Puščavnika na levi in sv. Jožefa na desni, če gledamo proti njima. Vse je bilo izdelano v baročni tradiciji.

Na hrbtni strani oltarne niše je nejasno videti nekaj besed, napisanih s svinčnikom, morda podpis mojstra, ki je obnovil oltar in naredil ostala dva, žal pa jih ni bilo mogoče razbrati.³⁷

³⁵ V Slavini je delovalo več rodov kamnosekov Moravcev v 19. stoletju in prvi polovici 20. stoletja. Med njimi je najbolj znan Jakob Moravec (1842–1933), ki je v devetdesetih letih svojega življenja sklesal in postavil devet kamnitih križev, med katerimi je tudi križ V Župniku pod Klenikom iz leta 1900.

³⁶ Latinski obrazec bi se pravilno glasil ORA PRO NOBIS, a mojster iz 19. stoletja očitno ni bil dovolj podkovan v latinščini. Pri restavriranju oltarjev so bili, seveda, dolžni ohraniti tudi to njegovo napako.

³⁷ O avtorjih lesenih oltarjev na Pivki je malo znanega. Zabukovec omenja Martina Mikšeta iz Cerknice (1760–1823), ki je leta 1811 naredil oltar za cerkev sv. Lovrenca v Radohovi vasi, danes Pivki; prenovila pa sta ga leta 1862 Leopold Götzl iz Ljubljane in Janez Stauber iz Lienza.

Ob slavoločni steni stojita stranska oltarja iz leta 1846, ki sta zasnovana kot par. Na severni strani je oltar sv. Matije, na nasprotni pa oltar sv. Urbana. Umetnostni zgodovinarji ju označujejo kot oltarja stebrnega tipa z volutno atiko, izdelana v baročni tradiciji. V atiki imata kartuši z napisoma, naslovljenima na svetnika: S. / MATIJES / ORAPRENOBIS / 1846 in S. / URBANE / ORAPRENOBIS / 1846, ki jima je prav tako dodana letnica obnove 2000. Ker sta bili sliki teh svetnikov v slabem stanju, so ju okrog leta 1950 nadomestili z mavčnima kipoma: namesto slike sv. Matije so postavili na njegov oltar kip Brezmadežne, namesto slike sv. Urbana pa kip Srca Jezusovega.

Od starejše premične notranje opreme cerkve kaže omeniti samo dragocen srebrn procesijski križ (*Stangenkreuz*), ki je bil v inventarju iz leta 1837 ocenjen na 150 goldinarjev, medtem ko Zabukovec leta 1910 navaja, da je vreden 300 kron. Drugih dragocenosti cerkev ni imela.

Božidar Premrl, Ljubljana

Drobcji iz zgodovine cerkve v 20. stoletju

- V *Kroniki župnije Slavina*, ki jo je po dnevniku slavinskega župnika Janeza Sajovica povzel Leon Kernel, piše, da je leta 1893 Miklova Neža prinesla za klensko cerkev šest prtov, ki so stali 9 goldinarjev 63 krajcarjev.
- Okrog leta 1935 je Ivana Polh - Levakova iz Klenika izvezla prt s klasjem za glavni oltar, prta za stranska oltarja pa so izvezle Franca Povh - Povhova, Franca Bergoč - Korlinna in Franca Zorman - Tontova.
- Poleti 1949 so opravili nekaj zidarskih del na cerkvi; Boža Možina - Gržanova pa je naredila izvezena prta za stranska oltarja.
- Okrog leta 1950 je Antonija Čeligoj - Jercanova kupila Marijin kip za levi stranski oltar. Kip je pustila v *klonici*, kjer ga je našel mežnar, ko je šel zjutraj zvonit. Kmalu potem so mladi iz Klenjani kupili kip Srca Jezusovega za desni oltar z denarjem, ki so ga zaslužili z uprizoritvijo igre v lopi Mezgečevih.
- Dne 7. 3. 1953 so naredili električno napeljavo v cerkvi.
- Januarja 1956 je bil popravljen lestenev v cerkveni ladji.
- Sredi aprila 1964 je prišel na obisk pater kapucin Gabrijel Franc Česnik - Mezgečev iz Klenika in je ves teden maševal v domači cerkvi. Blagoslovil je tudi mali križev pot, ki ga je kupila v Firencah za klensko cerkev Agata Trebec - Joštova. Zdaj je ta križev pot v cerkvi na Ratečevem Brdu. Potem je Agata kupila za cerkev še bandero in prt za glavni oltar z izvezenim napisom: SV. LENART, PROSI ZA NAS!

Klensko bandero s procesijskim križem v cerkvi Svete Trojice v Trnju. Foto Andrej Bergoč

• Jeseni leta 1969 so prekrili streho. Spomladi naslednje leto pa je na belo nedeljo v cerkev udarila strela. Naredila je precej škode, zato so cerkev po zidarskih popravilih tudi pobelili. Takrat so, žal, prekrili poslikavo na slavaloku prezbiterija in naslikano zvezdno nebo v njem.

Domačini prekrivajo streho leta 1969. Foto Alojz Pavlovič – Mokrinov

- Leta 1972 je bil pozlačen kelih.
- Leta 1974 so vgradili zunanja okna s kovinskim okvirjem in popravili harmonij.
- Leta 1975 je bil nameščen pločevinast nastrešek nad vrati v zakristijo.
- Leta 1976 so bili kupljeni dodatni stoli za v cerkev.
- Leta 1988 je bil v zakristiji položen nov pod in so bili posrebrni svečniki.
- Leta 1991 so na novo prekrili streho. Nanjo so dali nove deske, strešno lepenko, bakreno pločevino in kritino bobrovec.
- Leta 1992 sta klenska mojstra brata Jože in Andrej Bergoč – Markova naredila nove klopi. Isto leto so zaradi vlage odstranili omet na spodnjem delu sten v cerkveni ladji, uredili drenažo, pločnik in okolico cerkve.
- Novembra 1994 je bilo v cerkvi elektrificirano zvonjenje.

• Zdaj že pokojni akademski slikar Izidor Mole je leta 1995 lepo restavriral podobe križevega pota in v enakem slogu naslikal postaji, ki sta bili uničeni. Zelo poškodovane slike, ki so bile najdene na podstrešju cerkve sv. Lenarta, so domnevno delo ljudskega podobarja iz 18. stoletja. Najverjetneje so bile prinesene iz cerkve sv. Elije, ki je stala na pokopališču v vasi Trnje in se je porušila ob potresu leta 1895. Za lepe lesene okvirje sta spet poskrbela brata Jože in Andrej Bergoč. Križev pot sta blagoslovila postojnski dekan monsignor Vladimir Pirih in domači župnik Niko Štrancar.

Ena izmed postaj lepo restavriranega križevega pota ob desnem stranskem oltarju

- Leta 1996 so bili kupljeni novi mašni plašči in preproga. Slava Bergoč - Korlinna je za glavni oltar darovala prt, ki ga je naredila njena stara mama Karolina Bergoč.
 - Leta 2000 je bila cerkev temeljito obnovljena. Obnovili so električno napeljavo in naredili ambon – oblikoval in izdelal ga je Jože Bergoč. Avgusta so opravili nujna zidarska dela, položili nov pod na koro in prepleskali cerkev. V Škofijijski restavratorski delavnici v Mariboru so restavrirali vse tri lesene oltarje za 3.400.000 tolarjev. Vaščani so zbrali večino denarja in sami opravili precej dela, nekaj je prispevala tudi Občina Pivka.
- Anja Možina - Gržanova je skvačkala prte za glavni oltar in stranska oltarja. Dne 5. novembra je bila slovesnost, ko je pomožni koprski škof dr. Jurij Bizjak daroval sveto mašo in blagoslovil opravljeno delo.

• Leta 2009 so se člani župnijskega pastoralnega sveta in gospodarskega sveta odločili za obnovo cerkvenih fasad, ker je bil omet na cerkvi, predvsem pa na zvoniku, v katerega je zamakalo, v zelo slabem stanju.

Ker je cerkev vpisana v Register kulturne dediščine, so zaprosili Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, območno enoto Nova Gorica za mnenje in pogoje za obnovo. Zavod je izdal naslednje kulturnovarstvene pogoje:

1. Star omet naj se odstrani, globoko naj se očistijo fuge in stene sperejo pod visokim pritiskom.
2. Nanese naj se cementni obrizg in grobi omet s čim manjšim dodatkom cementa (s staranim gašenim apnom).
3. Nanese naj se fini omet (mivka Kema Puconci, apno in beli cement). Omet naj se nanaša v enem kosu.
4. Pri tleh naj se pusti neometan pas stene, da se prepreči stik ometa s tlemi. Ta pas se na koncu zafugira.
5. Neometani naj ostanejo vsi kamniti deli cerkve in zvonika.
6. Nad horizontalnimi venci zvonika naj se namesti obroba iz nerjaveče pločevine, ki mora biti brez sijaja.

Sočasno z ogledom cerkve so sondirali slavoločno steno. Pod drugo plastjo beleža so odkrili ornamentalno poslikavo v tehniki slikanja na suh omet. Ker se barvni pigment veže na plast opleska, ki bi jo želeli odstraniti, bi bilo treba odstraniti belež na celotni slavoločni steni. Obstaja pa nevarnost, da bi pri tem odstranili tudi ves barvni pigment in bi se lahko zgodilo, da ornamenta ne bi bilo mogoče obnoviti. Restavrator je predlagal, naj bi to naredili ob naslednjem beljenju cerkve.

Po zbiranju ponudb različnih izvajalcev za obnovo fasade so se leta 2009 na predlog zavoda in strokovnih sodelavcev, gradbenega referenta Škofije Koper Branka Hlače, inž. gradbeništva Miroslava Kogeja, odločili, da bo dela opravilo podjetje Konstrukcije d. o. o. iz Sežane, katerega direktor je Viljem Perčič.

Z deli pod vodstvom inženirja Aleša Bratoža so začeli v juliju 2009 in do konca meseca nanесли grobe apnene omete. Zaradi njihovega počasnega sušenja so dela nadaljevali v septembru. Med obnovo se je pokazalo še nekaj nepredvidenih del. Tako so v avgustu odstranili omet v napuščih, namestili pocinkano kovinsko mrežico in ometali čelo napušča, izvedli obrizg in ometavanje prostora pod zvonikom s sušilno malto hidroment, v zvonišču naredili tlak z rahlim naklonom, izdelali novo lino za dostop na podstrešje, novo talno lino za vstop v zvonišče, zaprli line zvonika z nerjavečo mrežo, sanirali njegovo pločevinasto streho in izdelali nov strelodod. Hortikulturno društvo iz Sežane je obžagalo lipo pred cerkvijo. V septembru je bil nanesen končni zaribani omet s fino malto iz kremenčevega peska in starega gašenega apna. Fasade so dvakrat prepleskali z zaključno silikatno barvo Jub po poprejšnji impregnaciji s premazom Jubosil FX. Zaščitili so tudi železne vezi (*arpe*) na stenah cerkve in zvonika.

Podjetje Konstrukcije d. o. o. je odlično opravilo delo.

Delo raznih obrtnikov je usklajeval ključar Andrej Bergoč in reševal zaplete, ki nastanejo pri tako zahtevnem in obsežnem delu. Obnovo cerkve je skrbno spremljal tudi župnik Niko Štrancar.

- ***Vrsta nekdanjih ključarjev klenske cerkve***

Jakob Štavar - Štajcov
Blaž Česnik - Gržanov
Janez Polh - Levakov
Jože Povh - Polhov
Franc Štavar - Štajcov
Janez Požar - Iljev
Andrej Bergoč - Markov

- ***Klenski mežnarji v 20. stoletju***

Okrog leta 1900 je bil *mežnar* Anton Pavlovič - Malčkov, zadnja leta, verjetno do leta 1930, mu je pomagala žena Katarina Pavlovič.

Za Malčkovimi je bil *mežnar* Jakob Bergoč - Markov do leta 1948.

Od leta 1948 do 1971 je *mežnaril* Jože Tomšič - Joštov.

Od leta 1971 do 1975 je bila *mežnarica* Ivana Hrvatina - Hrvatova.

Od leta 1975 do 1985 je bila *mežnarica* Ivana Zadel - Kovačeva.

Od leta 1985 do 1991 je za cerkev skrbela Jožefa Dekleva - Pavčkova.

Zdaj že 18 let vzorno skrbi za cerkev njena hči Bruna Dekleva.

VIRI IN LITERATURA

- ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE, AS 881, osebni fond, Hicinger Peter, škatla 2.
- DURISSINI, Daniela, *Diario di un viaggiatore del 1600 in Istria e Carniola*, Monfalcone 1998, str. 19, 122.
- GOLOB, Nataša, *Poslikani leseni stropovi na Slovenskem do sredine 18. stoletja*, Ljubljana 1988, str. 206.
- HÖFLER, Janez, *Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem. Primorska: Oglejski patriarhat, Goriška nadškofija, Tržaška škofija*, Nova Gorica 2001, str. 171.
- K(EMPERL), M(etoda), Podružnična cerkev sv. Lenarta v Kleniku, *Leksikon cerkva na Slovenskem, Škofija Koper, Dekanija Postojna, 1*. Uredil Luka Vidmar, Mohorjeva družba, Celje 2006, str. 196–198.
- KOBLAR, Anton, Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526, *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, letnik V, 1895, str. 24, 258.
- KOS, Milko, *Srednjeveški urbarji za Slovenijo. Urbarji slovenskega primorja. Drugi del*, Ljubljana 1954, str. 242, 243, 249.
- Kronika župnije Slavina 1892-1900. Po Sajovicevem dnevniku izbral Leon Kernel*, tipkopis, Slavina 1989.
- KURET Niko, *Praznično leto Slovencev. Druga knjiga*, Ljubljana 1989, str. 105, 108.
- Leto svetnikov, IV*, Celje 2000, str. 288–289.
- PLEŠEC, Ciril, *Pregled cerkvenih zavetnikov (v Sloveniji)*, diplomska naloga, Ljubljana 1983, str. 112–113.
- PREMRL, Božidar, Zidarska in kamnoseška mojstra Janez Sever in Matija Bitenc v Dolnji Košani v 17. in 18. stoletju, v zborniku: Marjan Dolgan, *Dolnja Košana in okolica. Študije, dokumentarna in literarna besedila*, Mohorjeva družba Celje 2006, str. 181–227.
- PREMRL, Božidar, Kamnoseki Moravci in devet križev Jakoba Moravca, *Slavenski zbornik*, izdalo Kulturno društvo Slavina, založila Galerija 2, Vrhnika, junij 2005, str. 169-202.
- ROSSETTI, Pietro, Vizitacija tržaškega škofa Giovannija Francesca Millerja v župniji Slavina leta 1693, v: *Slavenski zbornik*, str. 99, 101.
- SCHAUBER, Vera, SCHINDLER, Michael, *Svetniki in godovni zavetniki za vsak dan v letu*, Ljubljana 1995, str. 571–572.
- ŠKOFIJSKI ARHIV LJUBLJANA, spisi V, fasc. 352, *Zvonovi*; Formular I. Ausweis über die im Bezirke Dorn (Expositur zu Slavina). Filiale: Klenik vorhandenen Glocken.
- Uradne objave (Primorske novice)*, št. 29/84–337, Ur. l. RS št. 30/91-1261, Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov in naravnih znamenitosti na območju občine Postojna.
- ZABUKOVEC, Janez, *Slavina*, Ljubljana 1910, str. 168–171, 187.
- ZADNIKAR, Marijan, *Romanske cerkve v Sloveniji*, Ljubljana 2001, str. 91–92.

ZAVOD ZA VARSTVO KULTURNE DEDIŠČINE SLOVENIJE – OBMOČNA ENOTA NOVA GORICA, Pisna in fotografska dokumentacija o cerkvi sv. Lenarta v Kleniku.

ŽUPNIJSKI URAD KOŠANA, *Rojstna matična knjiga Košana 1766-1827*, str. 85; *Družinska knjiga Postojne in Košane*.

ŽUPNIJSKI URAD PIVKA, *Družinska knjiga Šempeter 1840*.

ŽUPNIJSKI URAD SLAVINA, *Adnotationes Status omnium Ecclesiarum I. R. Parochiae Slavinae ab anno 1830*, str. 202: Inventar von 12. 8ber 1837. Vermögen der Fialkirche S. Leonardi zu Klönik; *Družinska knjiga Slavina 2B, 1830*, *Kaplanija Šempeter in Trnje*, str. 144; *Družinska knjiga Slavina 2, 1840*, str. 90; *Družinska knjiga ekspozitur Šempeter in Trnje, 1858*.

ŽUPNIJSKI URAD TRNJE / ZAGORJE, *Kronika kuracije Trnje*.

Pripovedovalci:

Frančiška Bergoč - Korlinna in drugi starejši vaščani iz Klenika

Podatke in gradivo za 19. stoletje so zbrali in pripravili Cecilija Pavlovič – Malčkova, Stanislava Lenarčič – Strmcova in Andrej Bergoč – Markov iz Klenika.

Strokovni svetovalci:

umetnostni zgodovinarji dr. Luka Vidmar, dr. Robert Peskar in dr. Samo Štefanac iz Ljubljane

Fotografije:

Naslovna stran: foto Andrej Bergoč

Hrbtna stran: fotodokumentacija Območne enote ZVKDS v Novi Gorici

Druge fotografije so prispevali: Andrej Bergoč, Cecilija Pavlovič (zvonovi), Niko Štrancar, fotodokumentacija Območne enote ZVKDS v Novi Gorici.

Kjer ni navedeno ime fotografa, je avtor Božidar Premrl.

Nekatere fotografije je izboljšal Drago Kolenc iz Postojne.

